

บทคัดย่อ

บทคัดย่อคุณฉันทิพนธ์ เสนอต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
ความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบท

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยว
เกษตรเชิงนิเวศชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นายมนัส สุภักดิ์

กรกฎาคม 2544

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนุผล

ภาควิชา/คณะ: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจ
ท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ นั้น เป็น
การวิจัยและพัฒนา (research and development) มุ่งหาคำตอบเชิงประจักษ์ในวัตถุประสงค์ของ
การวิจัยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศและแนวทางที่จะ
ดำเนินธุรกิจดังกล่าวของชุมชนบ้านโป่ง 2) เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการดำเนินกิจกรรมธุรกิจ
ท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นฐาน 3) เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกใน
ชุมชนในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และ 4) เพื่อศึกษาผลที่
เกิดขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
ของชุมชน โดยประชากรที่เป็นขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ประชาชนทั้งหมดในชุมชนบ้านโป่ง
หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 789 คน คิดเป็น 178 ครัวเรือน

กรอบทฤษฎี (theoretical framework) ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ทฤษฎีปรากฏ
การณ์นิยม (phenomenology) เป็นฐานในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิด
การเปลี่ยนแปลงสังคม (mechanism of social change) เป็นยุทธศาสตร์ ในการเปลี่ยนแปลงและ
พัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาดังกล่าว ได้ใช้เทคนิค AIC
(appreciation, influence and control) และ PRA (participatory rural appraisal) เป็นเครื่องมือศึกษา
ชุมชนและกระตุ้นประชาชนท้องถิ่นให้เกิดการรวมตัว และก่อร่างสร้างองค์กรชุมชนจนกลายเป็น
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่ง อันเป็นเวทีเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ โดยมุ่งสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนในทุก ๆ มิติ

การวิจัยได้ดำเนินตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework) ที่เริ่มจากมโนทัศน์ (concept) เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีเนื้อหามุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืนในทรัพยากรธรรมชาติ ความยั่งยืนในการบริหารจัดการ และความยั่งยืนของผู้ที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศบ้านโป่ง กิจกรรมนี้ใช้กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหลัก โดยเริ่มต้นจากขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม และพัฒนาไปสู่ขั้นลงมือปฏิบัติการ และมุ่งสู่ขั้นขยายตัว และขั้นพลังคือสามัคคีต่อไป ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จนเกิดพัฒนาการทำให้ประชาชนกลายเป็นผู้วิจัยเอง ทั้งเป็นเป้าหมายของการวิจัย และเป็นผู้รับผลประโยชน์ของการวิจัยด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมไปสู่รูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (empowerment) และรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ (cooperation) ผลของการวิจัยพบว่า

- 1) ชาวบ้านโป่งมีศักยภาพในด้านทรัพยากรท่องเที่ยวมาก ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านวัฒนธรรม ในด้านศักยภาพการบริหารจัดการพบว่าชาวบ้านต้องการและพร้อมในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และได้ตั้งชมรมขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจดังกล่าว
- 2) ชมรมฯ สามารถพัฒนารูปแบบการบริหารการนำเที่ยว และจัดดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง เมื่อได้ศึกษาทัศนคติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแล้วพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรท่องเที่ยวต่าง ๆ ของบ้านโป่งส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดีและดีมาก และนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มมีความพึงพอใจสูงต่อการให้บริการด้านต่าง ๆ ของชมรมฯ
- 3) เมื่อได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม (type of participation) ก็พบว่าใน 4 ขั้นตอนหลักของการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมย่อย 23 กิจกรรมได้ภาพรวมของรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ (empowerment) 9 กิจกรรม แบบความร่วมมือ (cooperation) 4 กิจกรรม แบบได้รับความช่วยเหลือ (assistentialism) 8 กิจกรรม และแบบได้รับการเลี้ยงดู (domestication) 2 กิจกรรม และพบว่าเงื่อนไขของรูปแบบการมีส่วนร่วมอยู่บนฐานของขีดความสามารถของสมาชิกชมรมฯ ในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
- 4) ในด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศนั้น ชาวบ้านโป่งมีความพึงพอใจมากจนถึงมากที่สุดต่อผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในด้านเศรษฐกิจชาวบ้านมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น ในด้านสังคมชาวบ้านมีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ ๆ และสร้างมิตรภาพกับนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ชุมชนก็ดีขึ้น มีความภูมิใจในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ในด้านสิ่ง

แควดล้อม ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและธรรมชาติมากขึ้น บ้านเรือนและบริเวณเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาดขึ้น นอกนั้นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประชุม และพูดคุยกับชาวบ้านทั่วไป พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่ดีที่ชาวบ้านยอมรับว่าเป็นคุณประโยชน์แก่ชุมชนบ้านโปงอย่างแท้จริง และเห็นว่าสามารถนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนได้

ABSTRACT

Abstract of dissertation submitted to the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Rural Planning and Development

**DEVELOPMENT OF PEOPLE'S PARTICIPATION IN
AGRO-ECOTOURISM BUSINESS AT BANPONG,
AMPHUR SANSAI, CHANGWAT CHIANGMAI**

By

MANAT SUPALAK

JULY 2001

Chairman : Associate Professor Dr. Numchai Thanupon

Department / Faculty : Department of Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Business

The objectives of this research and development project were 1) to determine people's potentiality in conducting a community agro-ecotourism business; 2) to study and develop a community-based agro-ecotourism business; 3) to examine the types of people's participation in running the business; and 4) to analyze socio-economic, environmental and cultural consequences of the business activities. The target population was all 789 people in 178 households of Banpong, Moo 6, Tambon Paphai, Amphur Sansai, Changwat Chiangmai.

The theoretical framework of this research consisted of phenomenology, which was used as the base of Participatory Action Research (PAR), and mechanism of social change to bring about changes in the community. The research procedure started with the use of the AIC (Appreciation, Influence and Control) and PRA (Participatory Rural Appraisal) techniques to find out realities of the community. People's grouping was initiated, and developed into the "Banpong Ecotourism Club", which led to people's participation and learning process development as well as operation of the community agro-ecotourism business, which aimed at sustainable development in all dimensions.

This research followed a conceptual framework, starting with the concept of ecotourism essentially aiming at sustainability of natural resources, business management, and those participating in agro-ecotourism activities. In this agro-ecotourism business, the "people organization development procedure" was used, starting from the people's group formation, proceeding to the second step of launching the business into action, and then the steps of expansion and networking. The PAR process was used with the result that the villagers became researchers themselves, in addition to being the research target and beneficiaries. The research findings were as follows:

1) The villagers had high potentiality in ecotourism resources, both natural and cultural. They were willing and ready to run the agro-ecotourism business and already formed a club to operate it.

2) The club could develop their own model of tour management. Most tourists found that tourism resources at Banpong were at good and excellent levels and they were highly satisfied with the services provided.

3) In the 4 main steps of agro-ecotourism business operation composed of 23 activities, "empowerment" type of people's participation was found in 9 activities; the "cooperation" type, 4 activities; the "assistentialism" type, 8 activities; and "domestication" type, only 2 activities. The determining factor was the capability of the people in activity involvement.

4) The villagers' satisfaction with socio-economic, cultural and environmental consequences of the agro-ecotourism business activities ranged from high to very high. Economically, they earned higher incomes. Socially, they made more friends, social relationship in the community improved, and they were more proud of their own cultures. In the environmental aspect, the villagers have become more ecologically conscious of saving nature and forests. Their residences and surroundings have become more tidy and hygienic. Besides, through participatory observation and from the meetings and casual talks, it was found that agro-ecotourism business has been beneficial to the Banpong community and can really lead to sustainable development.